

In the middle of nowhere

Werken als kunstzinnig therapeut beeldend in AZC Roggebotsluis

Ake Haeck

"Are you going home?" vroeg een cliënt mij toen ik mijn sleutel weer inleverde bij de receptie van het AZC, op mijn eerste werkdag na een vakantie. 's Morgens had ik al met hem een afspraak gehad, maar hij wilde duidelijk nog even het laatste nieuws vertellen. Hij had telefonisch van zijn advocaat te horen gekregen dat hij niet langer in Nederland kon blijven. Daarom had hij besloten na het weekeinde naar Amsterdam te gaan, de illegaliteit in. Dat was mijn eerste werkdag weer, na een vakantie op de Faeröereilanden, waar weinig of geen vluchtelingen/ asielzoekers wonen. Het AZC is een wereld op zich – er wonen volwassenen en kinderen uit alle windstreken en er werken mensen van verschillende instellingen. Daarnaast zijn er talloze vrijwilligers actief voor bijvoorbeeld extra taalleslessen of in de kledingwinkel.

Preventieproject

Ik maak als kunstzinnig therapeut deel uit van het AZC team van GGZ-Centraal. De eerste drie jaren werkte ik ook op de basisschool van het AZC in het kader van een preventieproject. Deze preventieve zorg was deels gericht op het informeren en coachen van de leerkrachten (intervisie, meekijken en beeldvorming) en deels op het werken met de kinderen (signaleeren van problematiek, eventueel doorverwijzen of overleggen met leerkrachten en ouders). Ik zag de kinderen individueel, in kleine groepjes en met de hele klas (in samenwerking met de leerkracht), gekoppeld aan een sociaal emotioneel lesprogramma. Daarnaast zat ik in het zorg/adviesteam van de school. Ook was ik betrokken bij opvoedondersteuningsbijeenkomsten. Bij twee van deze bijeenkomsten met ouders van verschillende taalgroepen kwamen hun kinderen erbij. Die keren mocht ik met hulp van een tolk invullen. Ik bood kunstzinnige oefeningen en informatie aan en vroeg de ouders en kinderen samen te werken. De Somalische groep maakte per familie een gezamenlijk schilderij (mandala) of speelde een spel achter de poppenkast. De Armeense, Dari/Farsi groep liet ik per familie een huis (met of zonder tuin, meubels, mensen en dieren) bouwen. We spraken over het belang van het vertellen van verhalen en zingen van liedjes uit hun eigen cultuur voor de ontwikkeling van hun kinderen. Dit zijn essentiële activiteiten voor de hechting en de ontwikkeling van een identiteit. We bespraken hoe moeilijk dit voor de ouders kan zijn, omdat het mooie en bijzondere van hun cultuur door alles wat ze meegeemaakt hebben en nog meemaken, vergeten wordt of gevoelens van verdriet of boosheid oproept.

Kinderen

Nu wordt, op verzoek van school en jeugd-GGD, dit preventieve werk op een andere manier opgepakt en werk ik samen met mijn collega (sociaal psychiatrisch verpleegkundige) met de kinderen, die in de klas of daarbuiten opvallend gedrag vertonen. We kijken door onze hulpverlenersbril mee, verwijzen indien nodig door en koppelen terug naar de leerkrachten en de directie. Ook zie ik zogenaamde KOPP-kinderen,¹ de kinderen van onze cliënten. Soms laten we een paar kinderen meedoen, waarvan de ouders niet in de zorg zijn, maar waar wel veel zorgen over zijn (vanuit school of de GGD). Het afgelopen half jaar werkte ik met een groepje van zes of zeven kinderen/ jongeren. Behalve het doen van verschillende kunstzinnige oefeningen, stond ook de sociale uitwisseling centraal.

Werken in groepjes

Ake Haeck studeerde in 1995 als beeldend therapeut af aan Academie de Wervel. Sindsdien heeft zij naast haar eigen praktijk veel verschillende dingen gedaan. Zo werkte zij in een verpleeghuis, bij de dagbehandeling somatiek, op een basisschool en op een boerderij voor adolescenten met autisme gecombineerd met een verstandelijke en psychiatri sche beperking. Ooit wilde Ake zich als kunstzinnig therapeut vestigen in Peru, enthousiast geworden na een mooie reis door dat land. Dat is er nooit van gekomen. Maar sinds 2010 werkt Ake als kunstzinnig therapeut beeldend bij een Asielzoekers centrum (AZC) in Dronten, of liever gezegd, in Roggebotsluis – “in the middle of nowhere”

De oefeningen waren gericht op het verstevigen van het Ik en het uiten van gevoelens, fantasie en dromen. Ik liet hen bijvoorbeeld dynamisch tekenen gecombineerd met expressieve technieken, vormtekenen, een eigen verhaal tekenen, een ‘totemdier’ of zelfportretten schilderen (met verschillende emoties), geluksteentjes vijlen en polijsten, boetseren van een veilig plekje en een ontwikkelingsreeks van een dier boetseren.

Dit waren bijzondere bijeenkomsten, die de kinderen trouw bezochten. Voor hen was het goed te horen dat ze niet de enige in die situatie zijn. Ze hoorden hoe andere kinderen ermee omgaan, zonder dat we dieper op de individuele problematiek ingingen (in verband met geheimhouding en loyaliteit). Over het algemeen zijn ze geneigd hun ouders te ontzien en vertellen hen weinig over hun verdriet of angsten. Ze houden dat liever voor zichzelf dan dat ze hun ouders hiermee belasten. Aangezien de kinderen op een AZC vaak een kamer met hun ouders delen, maken zij veel van de problematiek van hun ouders mee, zoals nachtmerries of ingewikkeld gedrag (suïcidaliteit of psychose).

We sloten voor de zomer af, eerst als groep, daarna met de ouders erbij. Als groep liet ik hen een grote mandala schilderen, waarbij ieder een gedeelte voor zijn/ haar rekening nam. Alle ouders kwamen en wilden graag zien wat hun kind had gemaakt. Ook konden de ouders individueel vragen stellen.

Volwassenen

Bij de volwassenen zie ik uiteenlopende vragen. Zij die vanwege strategische overwegingen gebruik willen maken van de specialistische GGZ- zorg, omdat dit handig en nuttig is voor hun procedure. Anderen, die duidelijk getraumatiseerd zijn en

het lastig vinden hiermee om te gaan of anderen tot last zijn door hun gedrag, hebben verschillende soorten problematiek: herbelevingen, nachtmerries, angsten, suïcidale gedachten, depressie, het horen van stemmen of het zien van wezens (bijvoorbeeld voodoo of psychose). Ze komen via de huisarts van het AZC of via de praktijk ondersteuner-GGZ bij ons terecht. Volwassen cliënten met kinderen krijgen de gelegenheid om samen met hun kind(eren) te komen werken. Zo kan er aandacht worden besteed aan de (ontwikkeling van de) onderlinge relatie.

Met degenen die een verblijfstatus hebben of meer in huis hebben qua zelfreflectie en stabiliteit, kan ik meer inzicht gevend werken en een proces aangaan. Ik bied dan uiteenlopende werkvormen aan, zoals de grot-landschapsreeks met verschillende materialen, boetseeroefeningen (veilige plek, ontwikkelingsreeks en platonische lichamen), ontspanningsoefeningen, expressief werken, dynamische oefeningen, waarnemingsoefeningen, mandala tekenen (soms als huiswerk), beeldhouwen (speksteen) en droog en nat viltten. Bij hen die analfabeet zijn, of minder stabiel, bied ik oefeningen aan die gericht zijn op het bieden van structuur, vergroten van de spanningsboog en concentratie, ervaren van ontspanning of oefeningen die gericht zijn op afleiding en het versterken van de coping-vaardigheden. Bij sommigen kan ik dus dieper ingaan op het trauma. Bij anderen zal dit pas mogelijk zijn als ze een vaste woon- of verblijfplaats hebben.

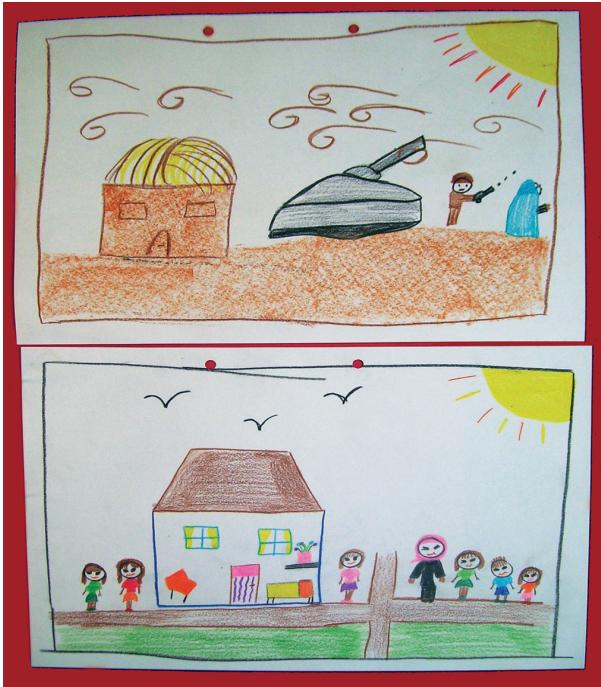
Voorbeelden

Een man uit Sri Lanka, die seksueel misbruikt was, bood ik oefeningen aan gericht op het versterken van het Ik, ervaren van ontspanning en ondersteunen van de stabiliteit. Het was voor hem nog te bedreigend om bij het trauma te komen. Dit is te zien als een soort onbewust beschermingsmecha-

Boetseerwerk

Toen en nu

nisme. Hierdoor kon hij ook niet bij de IND zijn verhaal vertellen. Ondanks dat kreeg hij toch een voorlopige status. Ik zag hem gedurende de periode dat we contact hadden, groeien in zijn kracht en trots worden op zichzelf. Hij werd als het ware weer mens.

Een man uit Sierra Leone, met nachtmerries en angsten voor een onzichtbaar figuur ('duivels' en negatief), bood ik positieve beelden die hij hiervoor in de plaats kon zetten. Dit deed ik naar aanleiding van een knuffelbeer, waarmee hij zelf eens naar de afspraak kwam. Deze beer kreeg extra positieve kwaliteiten, waardoor hij een tegenhanger kon zijn en hierdoor helpend en ondersteunend werd voor hem. Ik liet hem deze beer viltten op doek en er een verhaal over maken, om hem positief te beïnvloeden zodat hij minder bang hoefde te zijn.

Een meisje uit Irak maakte haar trauma zichtbaar in haar eigen tekenverhaal. Zij had nachtmerries, durfde niet te douchen, in de regen te lopen en

mee te doen met schoolzwemmen. Ze was naar aanleiding van haar vlucht naar Nederland bang geworden om te verdrinken. Toen het beter met haar ging en haar verhaal heel positief eindigde in de gemaakte schilderingen, waren haar ouders op zich wel blij voor hun dochter – ze zagen immers dat het beter met haar ging – maar hun asielreden veranderde hiermee. Dat was namelijk het trauma van het meisje.

Uitdaging

Het is uitdagend en zwaar om met deze doelgroep te werken, door alle vaak heftige verhalen. Bovendien is dit werk het nieuws van alledag. Iedereen heeft daarom een mening over vluchtingen en vluchtelingenwerk. Dat maakt ook dat secundaire traumatisering op de loer ligt als je met deze doelgroep werkt. Het vraagt om inventiviteit en om het durven bewandelen van nieuwe paden, vooral als de deelnemers nog nooit scholing hebben gehad. In veel culturen is psychiatrische problematiek beladen en is kunstzinnige therapie vaak een nieuwe en onbekende therapietuin. Als therapeut ben ik ook onderdeel van een groot politiek systeem en een klein radertje in de hele asielmachinerie. Soms heb ik het gevoel niet veel te kunnen bijdragen aan de lastenverlichting van cliënten, maar als ze heel trouw komen, er toch wel wat aan lijken te beleven en blijk geven van motivatie, weet ik dat het zinvol is wat ik doe!

Verder lezen en kijken

Recente boeken van Rodaan al Galidi (bijvoorbeeld 'Hoe ik talent voor het leven kreeg'), of van Kader Abdolah ('Papegaai over de IJssel') geven een beeld van het leven van een asielzoeker in Nederland. Sunny Bergman maakte voor de VPRO heel bijzondere documentaires over het omgaan met psychiatrische klachten in andere culturen: *Sunny side of spirit*.

1 KOPP: Kinderen van Ouders met Psychiatrische Problematiek

Oproepjes Oproepjes Oproepjes Oproepjes Oproepjes Oproepjes

Vacature bestuur

Op de ALV in november heeft onze huidige voorzitter, Cocky van der Linden, bekend gemaakt in november 2016 te stoppen met haar bestuurswerkzaamheden. Wij zijn dringend op zoek naar versterking! Wij zoeken enthousiaste, proactieve leden die zich graag voor ons prachtige beroep willen inzetten. Wie voelt zich geroepen om zich bij het bestuur aan te sluiten? Een vrijwilligers-vergoeding, compensatie werkuren of nascholingspunten is van toepassing. Bij interesse heel graag reageren naar bestuur@kunstzinnigetherapie.nl.

